

Çeviri/Translation

Niçin Felsefe Tarihi Araştırması Why Study the History of Philosophy?

Lisans ve aynı zamanda Lisansüstü Felsefe öğrencilerinin, genellikle, seçtikleri alanın tarihi hakkında, en azından birkaç saat ders almaları gerekmektedir, -sözgelimi bir Platon ve Aristoteles, rasyonalizm veya ampirizm, Kant veya Alman İdealizmi dersi. Bu ders gereklilikleri, felsefenin sıklıkla, bir dünya görüşü (weltanschauung) seçebileceği “sistemler” ya da kapsamlı doktrinler koleksiyonu olarak değerlendirildiği, eski ve aydınlanmamış devirlerden külfetli bir hatıra olarak görülmektedir. Fakat 20.yüzyıl Analitik felsefesi, kendisini ya bilimin bir şubesi, ya da bilimler konseptini veya sıradan dilin gerçeğini araştıran bir tür ikinci düzeyde bir disiplin görerek kendisini mümkün olduğu kadar bilimlerle benzeştirmeye eğilimlidir. Bu yüzyılın ilk yarısında, analitik filozoflar, saçma olarak isimlendirdikleri metafizik’i ve daha çok ya da daha az muazzam karışıklıkların bir koleksiyonu olarak Felsefe Tarihi’ni tereddüt etmeden bir kenara koyarlar. Bu tür bir davranışın yapılmasıyla, hevesli bir filozofun, zamanını neden erken ve konunun modası geçmiş versiyonlarına harcaması gerektiği bir sır olarak kalması şartıtcı değildir. Yine de fizik veya kimya, biyoloji veya astronomi öğrencileri, ilgili bilimlerin tarihi hakkında bir şey bilmeksizin mükemmel bir şekilde iyi yapabilirler ve bilim tarihinin üniversitelerde kendi ayrı bölümü vardır.

İlk tartışmaların devrimci optimizminin ekseriyetle kaybolmasına ve birçok analitik filozofun şu anda seleflerini oldukça ciddiye almaları için yönlendirilmelerine rağmen; birisi, hâlâ görüş farklılıklarını düzenli bir şekilde işitebilir ki tarihçiler sadece ilk filozofların ne düşündüğünü merak ederlerken gerçek filozoflar “problemlerin kendileri”yle ilgilenirler ya da ilgilenmelidirler.

* Yazar Gisela Striker, Amerika’da Harvard Üniversitesinde Felsefe Bölümünde felsefe ve klasikler profesörü olarak görev yapmaktadır.

¹ Bu yazı, yazarın The Harvard Review of Philosophy’nin Volume VII, Spring 1999 sayısının 15-18.sayfalarında yer alan makalesinin tercümesidir. Yazarının tarafımıza belirttiğine göre yazı, Cambridge Üniversitesi Yayınları arasında 1996’da yayınlanan ‘Essays on Hellenistic Epistemology and Ethics’ adlı eserinin girişinden bir bölümdür. Felsefe tarihi araştırmalarının niçinini ele alan yazar, bu yazıda felsefe tarihi çalışmalarının felsefe olup olmadığı sorunu üzerinde durmaktadır.

Bana öyle görünüyor ki bu görüşün arkasında iki farklı iddia vardır. Birincisi felsefe tarihçilerinin yaptıkları şey felsefe değildir ve ikincisi, eğer konularının tarihinden bir şeyse, çağdaş filozoflar az bir şey öğrenebilirler.

Evvvela ilk iddiayla başlayabiliriz: Farz edelim ki felsefe tarihçileri, araştırma ve geçmiş felsefe doktrinlerinin yorumuyla meşgul olmaktadırlar, onların disiplini geliştirebilecek bir şeyi ortaya koymaları nasıl ümit edilebilir?

Şüphesiz ben, tarihçilerin, en azından tarihçiler olarak kendi rollerinde olmadan, yeni fikirler ortaya koyamayacaklarını kabul ediyorum. Fakat kaç filozof yapmaktadır ki? Bugün çalışan binlerce felsefe öğretmeninin çoğunluğu, bir Descartes veya Kant, Aristoteles yahut Witgenstein dizisinden olmadıklarını iddia edemezler. Onların yaptığı şey ve öğrencilerine yapmayı öğrettikleri şey, yapabildikleri kadar açık ve disiplinli veya derin ve imgesel bir tarzda felsefe problemleri hakkında düşündürmektir.

Onların bu etkinliği, yalnız kitaplardaki ve makalelerdeki somut sonuçlarının işareti olarak görmek sanırım hata olabilir. En sistematik filozoflar, ya eğilimle ya da akademik öğretim programının sınırlandırılmaları altında, biraz fazla veya biraz eksik geleneksel alanda - etik, epistemoloji, dil felsefesi ve benzeri – alandaki özel tesis edilmiş sorunlar üzerine konsantre olurlar, fakat onlar bu yüzden farklı alanlarda çalışan meslektaşlarının aslında felsefe yapmadıkları sonucuna varmıyorlar.

Bana öyle geliyor ki felsefe problemlerinin bağı hakkında olabildiğince düşünen felsefe tarihçileri, sistematik alanlardaki uzmanların yaptıkları aynı şeyi yapmaktadırlar. Eski filozofların ispatlarını ve teorilerini anlamlandırma çalışmasına biz yardım edemeyiz, fakat onların düşünüyor oldukları problemlerin versiyonları veya çağdaş sistematik sorunlarda (debates) tartışılan ilginç varyantları hakkında sıklıkla düşünebiliriz.

Tarihçilerle sistematik filozoflar arasındaki farklılığı tanımlamanın polemiksel bir yolu, 'bu bir zevk meselesidir' demek olabilir: Tarihçiler, felsefe dergisinin en son sayısından daha çok Hume'u okumayı, söz etmeyi tercih eden kimselerdir, veya (Sarah Broadie'den² bir deymi ödünç alarak) Aristo ile etik yapmayı, bunu Konseptualistlerin ve Deontolojistlerin en son okuluyla yapmaya tercih eden kimseler olmaya niyetlidirler.

Onların önyargısı, teknik olarak daha sofistik çağdaşlarımızdan ziyade bu yazarlardan öğrenilecek sıklıkla daha çok şey olabileceğidir. Tarihçilerin ahlak ya da epistemolojiden daha çok Hume veya Aristo hakkında düşündüğünü ve o yaparsa çok uzaklaşmayacağını önermek oldukça inanılmaz görünmektedir.

Birisi itiraz edebilirdi ki, bu, Aristo'nun erdem hakkında söylediği şeyi ve, sözgelimi, ahlaki sorumluluk veya hak etme sorunlarının dürüst bir tartışmasını çözümleyen yorumsal alıştırma arasındaki farklılığı bertaraf etmeyecektir. Fakat yorum ve tartışma arasındaki çizgi, bu etiketlerin önerdiğinden daha az açıktır. Klasik bir yazarı anlamak isteyen tarihçi, felsefi açıdan makul olanın ne olduğu, güçlü veya zayıf bir argüman olarak neyi hesaba kattığı konusunda kendi duyusuna güvenmek zorundadır ve bu açıdan o, hiç şüphesiz ki bir filozof olarak kendi mesleği tarafından yönlendirilecektir ki bu sadece çağdaş bir filozofun özelliği olabilir. Ayrıca bu, onun

² Sarah Broadie, *Ethics with Aristotle*, Oxford University Press, 1991.

çalışmak için hangi metinleri ve yazarları seçeceğine büyük ölçüde karar verir. Mantık veya etik tarihçileri, mantıktaki veya etikteki bir ilginçlik kadar entelektüel tarihteki bir ilginçlik tarafından motive edilirler. Açıkçası tarihsel yorumlar, onların hem açıklamak için düzenlediği metinler tarafından ve hem yazar hakkındaki tarihsel background bilgisi bakımından zorunlu olacaktır, eğer sadece yaygaracı anakronizmden kaçınmak içinse. Fakat bunun entelektüel bir kısıtlama olarak görülüp görülmemesi bana ucu açık bir soru gibi görünüyor. Bu aynı zamanda hayal gücüne bir tehdit olarak görülebilir.

İkinci soru hâlâ cevap bekliyor: Tarihsel yorumlar (tefsir, şerh) bugünkü felsefi tartışmalara nasıl katkıda bulunabilir? İspat edebilirim ki, tarihçinin katkısı, geçmiş filozofların düşüncelerini kaynak olarak bulundurmaya içerir, aksi takdirde kaybolabilir veya ulaşılamayabilir. Verilen bir mesele hakkındaki görüşlerini ya da onun bakış açılarının bizimkilerden farklı olup olmadığını bulmak amacıyla klasik bir yazarla ciddi bir tartışmaya girmek için, onlar orijinal dilinde okunsa bile, genellikle onun ilgili eserlerini okumak yeterli değildir. Soruların tam olarak ne olduğunu, meselelerin nasıl çalışılmasının beklendiğini, ve hangi cevapların öne sürüldüğünü modern dilde açıklamak tarihî yorumun görevidir. Sistematik filozoflar tarihçilerin tartışmalarını sıkıcı ve sinir bozucu (exasperating) bulmaya eğilimlidirler, fakat tarihsel yorum bir yorumlama (interpretation) meselesi olduğu için tarihçinin çalışması aynı alandaki diğerleri tarafından eleştirel bir incelemeye açıktır. (Tarihçiler de sistematik çağdaşlarının skolastik tartışmalarını aynı derecede sıkıcı ve sinir bozucu bulma eğilimindedirler.) Bu tür tartışmalar tarihçileri dürüst kılmak için gereklidir, farz edelim ki, yazarın ne düşünmüş olabileceği ile ilgili bazı garip ve heyecanlı hikâyeler ortaya atmak değil de klasik bir metnin doğru yorumunu bulmaya çalışmak anlamlıdır. Genel olarak konuşmak gerekirse, Aristo ve Hume, muhtemelen şerhçilerinden daha fazla ilgi görmüşlerdir. Yorumun sorunları hakkındaki tartışmalar, bunlarla meşgul olanlar için sürükleyici olabilir ve aslında çoğu tarihçi şüphesiz kendi haklarına yorumsal sorunlarla ilgilenirler. Tarihsel bir tartışmanın- Stoacılar ve Septikler arasındaki epistemolojik tartışma gibi- gelişimini takip etmek de sürükleyici olabilir, geçici olarak bazı önyargıların içerildiği güvensizlik askıya alırken. Fakat felsefedeki tarihsel araştırmaların hepsi bu kadar değildir, ve şunu vurgulamak önemli görünüyor; tarihsel metinleri ve beraberindeki şerhini çalışmaya davet, bu tür bir tartışmaya katılma daveti gibi anlaşılmalıdır. Çevirinin iyi yönleri hakkında tartışmalara girmemelerine rağmen Yunanca okumayan filozoflar Aristoteles’le ciddiyetle ilgileniyor olabilir, ya da biz öyle umuyoruz.

Geçmişteki felsefe alimlerinden çok az şey öğrenilebileceği varsayımı ancak felsefenin bilimin kesin/net yoluna nihai biçimde ulaştığı ya da felsefi sorunlar hakkında tek ve doğru bir düşünme yolu bulunduğu iddiasıyla kanıtlanabilir. Çoğu insan sadece bugün buna inanıyorlar, tıpkı bazı atalarının geçmişte yaptığı gibi fakat burada felsefe tarihi güçlü bir karşı iddia sağlar. İki bin yıldan fazla bir süredir birçok gelişme olduğunu inkar etmek istemem fakat felsefedeki gelişme kümülatif türde görünmüyor. O daha çok, yorumsal hataların tanınmasından, kavram ve terminolojilerin işlenmesinden ve çoğunun diğer disiplinlerin, özellikle bilimlerin, gelişmesinden kaynaklanan alternatif açıklamaların ve teorilerin icadından oluşmaktadır. Bu tür bir durumda, bütün değerli olan şeylerin sonraki teorilerin içine çekildiğini, bütün düzensiz

veya yanlış anlaşılan şeylerinse atıldığını garanti edemez. Bu yüzden tarihi metinlerin ve teorilerin ulaşılabilirliğini sağlamanın neden mantıklı olduğu konusunda birkaç neden var gibi görünüyor. Bir tanesi, elbette ki, geçmişteki hataları tekrarlamaktan kaçınmamıza yardım etmesidir. Diğerleri daha ilginçtir. Bazen bir filozof, bugünkü duruma sebep olan gelişmelere bakarak, çağdaşları, geçmiştekilerin sorduğu özel (peculiar) soruları neden sorduklarını bulmak isterler. Bence bu, daha uzak tarihsel periyoda nazaran daha yakın geçmişteki – 19 ve 20. Yüzyıl başları- görelî biçimde büyüyen ilgiyi izah eder. Öte taraftan, Yunanlılar ve özellikle Presokratikler, “Her şeyin nasıl başladığını” görmeyi isteyenler tarafından zaman zaman araştırılmışlardır.

Sonuç olarak, belki de en önemlisi, daha yaşlı bir yazarda, çağdaş konulardaki sorunlar üzerinde farklı ve aydınlatıcı bakış açılarını bulmak mümkündür; ki bu bakış açıları şu veya bu sebeple daha yakın gelenek tarafından unutulmuş ya da ihmal edilmiştir. Mesela, etikteki son çalışmalarda Aristoteles ve Kant’ta bu olmuştur. Bu, aynı zamanda Psikoloji de olmuştur; ki filozoflar Descartes’ın da ötesinde, zihin ve beden düalizmine bağlı olmayan teoriler için geriye bakmayı denemektedirler; ve epistemolojide olmuştur; ki en azından Anglophone gelenekteki empirizm, felsefi bir teoriden ziyade net bir gerçek statüsüne ulaşmış gibi görünmektedir. Günümüz filozoflarının sık sık, seçkin selefleriyle notları karşılaştırmayı yararlı bulmalarını, ki öyleydi, doğal olarak yeterli olduğuna inanmaya eğilimliyim. Bu mütevazı his içerisinde ben, tarihçinin eserini felsefenin kendisine yaptığı bir katkı olduğunu da iddia edebilirim.

Çeviren: İrfan Görkas*

* Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.
irfangorkas@yahoo.com